

OPĆI PODACI

IME I PREZIME	Mihael Puljić		
Naziv studija	Poslijediplomski sveučilišni studij Pedagogija i kultura suvremene škole		
Matični broj	293		
Odobranje teme za stjecanje doktorata znanosti (staviti križić u polje)	☒ u okviru doktorskog studija	☐ izvan doktorskog studija	☐ po osnovi znanstvenih dostignuća
Ime i prezime majke i/ili oca	Natalija, Zoran		
Datum i mjesto	23.09.1989.		
Adresa	Ivana Mažuranića 2, 33 000 Virovitica		
Telefon / mobitel	0996716927		
e-pošta	mihaelpuljic@yahoo.com		
ŽIVOTOPIS			
Obrazovanje (od novijega k starijem datumu)	studeni 2020. – danas / Poslijediplomski sveučilišni studij Pedagogija i kultura suvremene škole 2014. – 2017. / Hrvatsko katoličko sveučilište, diplomski studij Suvremena povijest, magistar povijesti 2014. – 2017. / Hrvatsko katoličko sveučilište, Pedagoško-psihološko-didaktičko-metodička izobrazba 2011. – 2014. / Hrvatsko katoličko sveučilište, preddiplomski studij Povijesti, sveučilišni prvostupnik povijesti 2004. – 2008. / Tehnička škola Virovitica		
Radno iskustvo (od novijega k starijem datumu)	2018. – danas / Industrijsko-obrtnička škola Slatina, nastavnik povijesti i povijesti hrvatske kulturne baštine rujna 2018. – prosinac 2018. / Osnovna škola Vladimir Nazor, učitelj povijesti 2017. – danas / novinar, lokalna televizija		
Popis radova	1. Katarina-Kaja Župančić; Mihael Puljić, <i>Turizam u Jugoslaviji 1970-ih</i> , Rostra: časopis studenata Povijesti Sveučilišta u Zadru, Vol. 8, No. 8, 2017., 233 – 246, pregledni rad, 2. Nikolina Pleša Puljić, Martina Celić, Mihael Puljić, <i>Povijest i budućnost prodavaonica</i> , Praktični menadžment: stručni časopis za teoriju i praksu menadžmenta, Vol. 8, No. 1, 2017., 38 – 47, stručni rad, 3. Mirko Lukaš, Mihael Puljić, <i>Oduzimanje imovine kao razlog iseljavanja stanovništva Hrvatske sredinom 20. stoljeća</i> , Hrvatska izvan domovine III., zbornik radova, 2018., 4. Mirko Lukaš, Mihael Puljić, <i>Demografski gubici uvjetovani suvremenim iseljavanjem iz Virovitičko-podravске županije</i> , Gastarbajterska iseljenička poema – od stvarnosti do romantizma, zbornik radova, 2020. 5. <i>Neuhvatljivi suhopoljski tigar</i> , recenzent, 2021.		

Popis aktivnih sudjelovanja na kongresima	<p>1. Treći hrvatski iseljenički kongres: Odlazak – ostanak – povratak, međunarodna znanstveno-stručna konferencija, Osijek, 2018.</p> <p>2. Gastarbajterska iseljenička poema – od stvarnosti do romantizma, međunarodna znanstveno-stručna konferencija, Zagreb, 2020.</p>
NASLOV PREDLOŽENE TEME	
Hrvatski	Sadržaj osnovnoškolskih udžbenika povijesti kao čimbenik indoktrinacije u Hrvatskoj od 1971. do 1991. godine
Engleski	Content of primary school history textbooks as an element of indoctrination in Croatia from 1971 to 1991
Jezik na kojem će se pisati disertacija	Hrvatski
OBRAZLOŽENJE TEME	
<p>Sažetak na hrvatskom jeziku (maksimalno 1000 znakova s praznim mjestima)</p>	<p>Ovom doktorskom disertacijom analiziraju se sadržaji osnovnoškolskih udžbenika za nastavu povijesti u razdoblju od 1971. do 1991. godine na prostoru tadašnje Hrvatske. Postupkom analize sadržaja istražit će se i utvrditi indoktrinirajući čimbenici i oblici korišteni kao otvoreni ili prikriveni mehanizmi socijalne kontrole. U ovoj kvalitativnoj analizi udžbeničke literature kao polazišni koncept koristi se hermeneutičko istraživanje udžbenika nastave povijesti koji se u društvenom kontekstu promatraju pedagoškima. Navedeni istraživački uzorak disertacije podvrgava se pedagoškoj analizi sadržaja uz pronalaženje snažnih čimbenika socijalne kontrole tadašnje vlasti u području odgoja i obrazovanja. Rezultati istraživanja nacionalne povijesti pedagogije s fokusom na osnovnoškolske udžbenike povijesti omogućuju mladom naraštaju kao i ostaloj zainteresiranoj javnosti upoznavanje s mogućim oblicima ideoloških upliva indoktrinacijskog procesa koji je provodila tadašnja vladajuća struktura. Stoga ovaj rad ima znanstvenu opravdanost u dokumentiranju navedenog povijesnog razdoblja koje se u hrvatskoj suvremenoj povijesti promatra kao „hrvatska šutnja“ obilježena indoktrinirajućim čimbenicima u odgoju i obrazovanju kao društvenom fenomenu.</p> <p>Ključne riječi: društvena praksa, indoktrinacija, nacionalna povijest, osnovna škola, socijalna kontrola, udžbenik</p>

Sažetak na engleskom/njemačkom jeziku

(maksimalno 1000 znakova s praznim mjestima)

This doctoral dissertation aims to analyse the content of Croatian history textbooks for primary schools from 1971 to 1991. The process of content analysis will investigate and determine the indoctrinating elements and forms used as overt or covert mechanisms of social control. The starting point in this qualitative analysis of textbook materials is the hermeneutical research of school history textbooks that are viewed as pedagogical in a social context. The above mentioned research sample of the dissertation is subjected to pedagogical content analysis and focuses on finding strong elements of social control of the government of that time in the field of education. The results of this study of the national history of pedagogy, with its focus on primary school history textbooks, enable the young generation as well as other relevant interested parties to get acquainted with possible forms of ideological influences of the indoctrination process conducted by the ruling structures of that time. Therefore, the scientific justification of this paper is in documenting the above mentioned historical period, in Croatian modern history known as "Croatian silence", which was marked by indoctrinating elements in education as a social phenomenon.

Keywords: social practice, indoctrination, national history, elementary School, social control, textbook

Uvod (maksimalno 2000 znakova s praznim mjestima)

Udžbenik se u pedagoškoj literaturi definira kao osnovno sredstvo za nastavu u osnovnim i u srednjim školama i predstavlja veliki izvor pri definiranju i obrađivanju kurikulumskih sadržaja. Udžbenik je izvor znanja i s metodičkog gledišta može se podijeliti na primarne i sekundarne kao i na temeljne i pomoćne izvore znanja. Uz živu riječ učitelja i udžbenika kao temeljne izvore znanja, u nastavi se koriste i pomoćni izvori kao što su popularno-znanstvene knjige, novine, časopisi, televizijske i radijske emisije.

Malić (1986, 68) udžbenik definira kao knjigu i tekstualni izvor znanja u kojoj je didaktički transponirana znanost odnosno jedna struka, a to didaktičko oblikovanje njegova je temeljna transformacijska odrednica dok Mijatović (2002, 16) ističe da je udžbenik sjecište mnogobrojnih potreba, imperativa i odrednica suvremene škole, njezina kurikuluma i aktualne situacije u kojima se ostvaruje proces odgoja i obrazovanja. Uzimajući u obzir nastavni predmet ili područje svaki je udžbenik specifičan u izboru svog sadržaja, načinu oblikovanja tog sadržaja kao i u grafičkom, likovnom i tehničkom oblikovanju (Malić, 1986, 9). Udžbenik je podređen svrsi, ciljevima i zadaćama nastavnog plana i programa. Zbog toga je verifikacija valjanosti udžbenika zapravo monopolizirana jer je monopoliziran i sam nastavni plan i program (Žužul 2002, 24). Dokument kojim se reguliraju nastavni planovi i programi određuju nadležna državna tijela u formi okvirnog propisa u kojem se predlažu „poželjni“ sadržaji. Nastavni plan, program i udžbenici tvore uzročno-posljedičnu vezu u kojoj, kada nastavni plan evaluira, evaluiraju i udžbenici.

Indoktrinacija (lat. doctrina – dirigira, utječe) se promatra kao ciljana ideologija koja se realizira izborom informacija. To je proces ili stanje političke ideologije (Tolić, 2009, 62). Svako je indoktrinaciji cilj dugotrajna manipulacija. Indoktrinaciju možemo opisati kao transmisiju doktrina koje su neprihvatljive metode "poučavanja" (Smart, 1973). Namjera joj je radikalno promijeniti um, tako da pojedinac (dijete, mladi) postane "lutka"- robot, a da to nije primjetljivo izvana (Taylor, 2004, 17). Indoktriniranjem se manipulira, a informativno-obrazovni sadržaj često je na granici senzacionalizma ili u funkciji indoktrinacije ili manipulacije (Tolić, 2009).

U Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji tadašnja Komunistička partija osigurala je potpunu vlast i nadzor nad stanovništvom, što je podrazumijevalo upliv i snažnu partijsku kontrolu i na područje odgoja i obrazovanja. Jugoslavenska vlast je pomoću odgoja i obrazovanja vidjela moć za stvaranje „novog socijalističkog čovjeka“ pri čemu se odgojno-obrazovni sustav trebao reformirati. Transformacija obrazovanja nije zaobišla niti nastavu povijesti u kojoj se očitovala međupovezanost političke moći KPJ i reproducirani povijesni narativi. Metodološko uporište ovoga istraživanja čine osnovnoškolski udžbenici korišteni u nastavi povijesti u Hrvatskoj razdoblju od

1971. do 1991. godine. Kao početna godina istraživačkog dijela ovoga rada uzima se 1971. zbog događaja vezanih za „Hrvatsko proljeće“ i snažnije represije u Hrvatskoj koja je trajala do kraja 1980-ih godina, dok se kao završna godina u promatranom istraživačkom dijelu uzima 1991. kada Hrvatska postaje neovisna i samostalna država.

Pregled dosadašnjih istraživanja (maksimalno 5000 znakova s praznim mjestima)

Ovo kvalitativno istraživanje utemeljeno je na teoriji simboličkog interakcionizma (George Herbert Mead, 1968) u kojoj je „u interakcijskom pogledu škola kao ustanova određena ponašanjem svih svojih članova, a služi predaji socijalnih dobara. Pravo na stjecanje socijalnog dobra stječe se kroz borbu za priznanje u kojoj sudjeluju svi članovi institucije“... „Pritom simbolički interakcionizam ne polazi od toga da naše djelovanje točno odgovara očekivanjima drugoga, niti da su njihove ili naše potrebe uvijek kongruentne ili čak da norme i ponašanje odgovaraju jedni drugima. Štoviše, simbolički interakcionizam polazi od postojanja sustavnih trvenja koja pomoću interpretacije normi, očekivanja i potreba, moraju biti razriješene od slučaja do slučaja (Brumlik i Holtappels, 1994, 103). Društveni uvjeti i institucionalna struktura određuju komunikacijski proces onih koji sudjeluju u nastavi. Ona pokazuje kako se mijenja zadaća škole kada sudionici unose svoje vlastite namjere i svoje osobite probleme identiteta u komunikacijski proces u školi. (Brumlik i Holtappels, 1994, 117). Blumer formira tri temeljna načela simboličkog interakcionizma koja uključuju djelovanje ljudi na osnovi značenja koja pridaju određenoj situaciji, zajedničko značenje određenoj skupini koje je utvrđeno pravilima i „subjektivno značenje“ za koje svaka osoba interpretira opća pravila ponašanja (Halmi, 2013, 209). Slično hermeneutici, simbolički interakcionizam se smatra metodološkom suprotnošću tradicionalne empirijske znanosti o ponašanju, a obje teze počivaju na zajedničkoj pretpostavci da ljudsko djelovanje posjeduje značenje te da je ljudske postupke moguće objasniti na temelju tog značenja. (Halmi, 2013). Teorija simboličkog interakcionizma ima budućnost i to kao značajna inspiracija za stvaranje novih humanističkih pristupa izučavanju društva (Afrić, 1988, 12).

Proučavanju sadržaja udžbenika povijesti od 1971. do 1991. godine moguće je pristupiti s više znanstvenih područja. U dosadašnjoj znanosti udžbenici su proučavani na teorijskoj razini s društveno-ideološkog stajališta (Baranović, 1994; Koren, 2012; Perković, 2013), historiografskog (Petrungraro, 2009) i metodičkog (Bušljeta, 2012). Udžbenici izravno utječu na formiranje stava pojedinaca prema povijesti, ali i na izgradnju osobnog identiteta (Gospodnetić, 2010). Tijekom 20. stoljeća na prostoru Hrvatske mijenjali su se vladajući režimi nekoliko puta, a usporedno s time mijenjala se i oblikovala službena povijesna naracija prikazivana u udžbenicima. Politički upliv vladajuće strukture tijekom druge polovice 20. stoljeća u jugoslavenskoj državnoj zajednici bio je neizbježan. Od početaka stvaranja FNRJ pa onda i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije monopoliziran je cjelokupni politički sustav koji vlasti koriste za realiziranje ideoloških ciljeva, a što se neminovno ogledalo i u sustavu odgoja i obrazovanja. Djecu se indoktriniralo, a cilj je bio dugotrajna manipulacija (Tolić, 2009, 62). Ciljanim izborom informacija zanemaruje se kritička svijest (Tolić, 2009), a djeca su provjereno „najkorisniji“ potrošači (Snook, 1972). Škola koja se trudi indoktrinirati ne potvrđuje slobodu, nego je negira, ne tretira učenike kao svrhu, nego kao sredstvo, ne vodi napretku ljudskoga, nego ga dovodi u pitanje (Marinković, 1981, 83).

U ovom radu se pozornost usmjerava na istraživanje područja nacionalne povijesti, a posebno područje povijesnog razvitka hrvatskog školstva i pedagogije koje je još uvijek skromno i nedovoljno istraženo, čime se kritički osvrće na ovo područje i znanstveno ga se oblikuje. Proučavanjem osnovnoškolskih udžbenika povijesti u odabranom uzorku razdoblja 20. stoljeća žele se dati odgovori u kojim se oblicima čimbenici indoktrinacije mogu pronaći u analiziranim sadržajima udžbenika povijesti.

U ovom se dijelu donosi prikaz dosadašnjih dostupnih relevantnih istraživanja i radova sličnog korpusa s drugim istraživačkim područjima, ciljevima i razdobljima koje su pojedini autori proučavali:

Branislava Baranović s Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu (1994) analizira stanje srednjoškolskog obrazovanja u sustavu postsocijalističke Hrvatske i u procesu promjena od kraja 1980. do početka 1990. godine 20. stoljeća. Autorica analizira promjene srednjoškolskih planova prije i poslije prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj u kojima je jedan od zaključaka kako je nova demokratska vlast revidirala nastavne programe i udžbeničke sadržaje s ciljem oslobođenja od socijalističkog ideološkog naslijeđa.

Leszek Dziegiel s Instituta etnologije Sveučilišta u Krakovu (1997) je analizirajući gimnazijske nastavne programe zaključio kako bi različite vrste kulturnih situacija koje su zadesile poljsko društvo za vrijeme komunizma trebale biti predmetom istraživanja. Autor poučen vlastitim iskustvom uočava kako je indoktrinacija srednjoškolaca četrdesetih godina prošloga stoljeća ostala znanstveno neistražena.

Ladislav Bognar (2004) u radu „*Analiza tekstova u osnovnoškolskim čitankama*“ u osnovnoškolskim čitankama od 5. do 8. razreda od 2000. godine promatra pojedini tekst zajedno s pripadajućim objašnjenjima i zadacima. Analizom tekstova se utvrdilo da pored većine vrijednih umjetničkih tekstova, još uvijek postoji velik broj ideološki obojenih tekstova. Zagovara se desna politička orijentacija, teorija krvi i tla, ugroženost našeg naroda drugim narodima, rat i nasilje, okrenutost prošlosti te se afirmiraju patrijarhalne vrijednosti posebno zapažene položajem žena u društvu. Autor smatra da to stanje treba promijeniti i čitanke osloboditi svake ideologizacije tako da se u školama promiču opće vrijednosti suvremenog društva pri čemu kriterij kod izbora tekstova treba biti njihova književna i umjetnička vrijednost.

Emerik Munjiza, Mirko Lukaš i Anđelka Peko (2007) u radu „*Odgojne vrijednosti u hrvatskoj usmenoj književnosti*“ analizirali su važne čitanke iz hrvatskoga jezika za učenike osnovne škole od 5. do 8. razreda. U ovoj kvantitativnoj analizi promatran je odnos između Nastavnog plana i programa i priloga u čitankama iz područja hrvatske usmene književnosti, a kvalitativnom analizom su identificirane i analizirane odgojne vrijednosti.

Stefano Petrunaro, talijanski povjesničar sa Sveučilišta u Padovi i suradnik na doktorskom studiju moderne i suvremene povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (2009) analizira događaje i povijesne likove i njihove historiografske reinterpretacije. “U udžbenik povijesti, što staviti, a što iz njega izostaviti? Kako napisati udžbenik u najširem književnom smislu riječi, kakav jezik i retoriku odabrati?”, riječi su kojima započinje svoju knjigu *Pisati povijest iznova*. Autor promatra razvoj hrvatskog školskog sustava i prosvjetno-školsku politiku te rekonstruira historiografska iskustva pojedinih i najvažnijih „mjesto sjećanja“ hrvatske povijesti analizirajući glavne pokrete, ideje te razvoj društva i države tijekom 19. i 20. stoljeća. Radom su analizirani udžbenici povijesti za sedmi i osmi razred u razdoblju od 1918. do 2004. godine. Zaključeno je kako tek noviji udžbenici, nastali nakon 1996, uspijevaju povijesne ličnosti i događaje smjestiti u njihov društveno-politički kontekst na uravnoteženiji i manje agresivan način. Ističe se “upravo upotrebom takvog jezika, lišenog borbenosti, može se pokušati ostvariti važan dvostruki cilj: potaknuti učenike da izbjegavanjem olakih (i vjerojatno pogrešnih) poveznica između dalje i bliže prošlosti pribriju promotre događaje i vrte se ton i sadržaj u okvire znanstvenog pristupa, a kako bi se pokušalo izbjeći ponavljanje agresivnih interpretativnih stereotipa, ponajviše onih potaknutih nedavnim neprijateljskim ozračjem među jugoslavenskim narodima” (Petrunaro, 2009, 149).

Rona Bušljeta s Fakulteta hrvatskih studija u Zagrebu (2012) u svojoj doktorskoj disertaciji „*Recepcija didaktičko-metodičkih inovacija u hrvatskim gimnazijskim udžbenicima povijesti od 2003. do 2008. godine*“ promatra udžbenik kao didaktičko-metodičko nastavno sredstvo i temeljem teorijskih postavki, zakonske regulative i znanstvenih istraživanja odredi poželjnu koncepciju udžbenika. Istraživanje je obuhvatilo 19 gimnazijskih udžbenika povijesti u razdoblju od 2003. do 2008. godine, a rezultati su pokazali da udžbenici povijesti nisu usklađeni s reguliranim pravilima didaktičko-metodičkog uređenja te da je uloga učenika svedena na pasivnost.

Snježana Koren s Filozofskog fakulteta u Zagrebu (2012) za temeljni istraživački problem postavila je pitanje međusobnih veza i odnosa između vlasti i povijesnih narativa. U knjizi „*Politika povijesti u Jugoslaviji (1945.–1960.) Komunistička partija Jugoslavije, nastava povijesti, historiografija*“ se istražuje kako su i u koju svrhu partijske i državne vlasti u Hrvatskoj i Jugoslaviji od 1945. do 1960. godine postupale s prošlošću, kako se to manifestiralo na programske i udžbeničke narative, svakodnevnu praksu poput stručnog usavršavanja nastavnika kao i simboličnu dimenziju izraženu u školskim proslavama državnih praznika i značajnih datuma. Autorica je osobitu pažnju posvetila vanjskim i unutarnjim čimbenicima koji su utjecali na prioritete i promjene u politici povijesti i njihovih mijena do kojih je došlo prvo prihvaćanjem, a onda djelomičnim napuštanjem sovjetskih uzora i modela.

Mariana Momanu sa Sveučilišta Iasi u Rumunjskoj (2012) u članku „*The Pedagogical Dimension of Indoctrination: Criticism of Indoctrination and the Constructivism in Education*“ analizira pedagošku i ideološku dimenziju indoktrinacije. Za analizu indoktrinacije u nastavnom procesu

korišten je model koji uključuje namjeru, nastavni sadržaj, nastavne metode i didaktički postupak. Autorica zaključuje da je konstruktivističkim pristupom u nastavi moguće odgovoriti u kritičkom duhu i tako spriječiti čimbenik indoktrinacije na minimalnu razinu te da se može odgovoriti na potrebe demokratskog i multikulturalnog društva gajenjem ideja i formiranjem autonomnih osoba, svjesni svojih sloboda i odgovornosti (Momanu, 2012, 103).

Ines Perković (2013) u diplomskom radu *„Jugoslavensko-sovjetski odnosi od 1945. do 1956. u hrvatskim udžbenicima iz povijesti“* kao glavni cilj rada promatra promjenu slika Sovjeta u hrvatskim udžbenicima povijesti i nastavnim programima, kao i načine na koje se oni prikazuju u nastavnom sadržaju i je li sve to prikazano uravnoteženo.

Milica Radenović s Fakulteta za pravne i poslovne studije u Novom Sadu (2016) u članku *„Manipulacija odgojem i obrazovanjem u autoritarnom društvu prema romanu Dijete u vremenu Iana McEwana“* promatra ulogu odgoja i obrazovanja te mogućnost manipulacije. Prikazuje se prikriveno zadiranje u slobode pojedinaca po željama i volji male skupine ljudi s vrlo velikom koncentracijom moći u svojim rukama. Prepoznaje se kako odgoj u tome ima ključnu ulogu s ciljem indoktrinacije i formiranja pojedinca prema autoritetima.

Marija Komnenović (2018) u svojem diplomskom radu *„Prikaz lika Josipa Broza Tita u udžbenicima povijesti od 1986. do 1998. godine“* analizira udžbenike povijesti izdane između 1986. i 1998. godine. U njima analizira podložnost i učestalost mijena i tumačenja pojedinih povijesnih događaja, vremena te konkretne ličnosti. Kvalitativno i kvantitativno je proučavan jugoslavenski državnik Josip Broz Tito te događaji koji su obilježili njegovu vladavinu.

Fran Horvat u diplomskom radu (2020) *„Kršćanska vjerska tematika prema srednjoškolskim udžbenicima iz povijesti u Hrvatskoj od 80-ih godina 20. stoljeća do danas“* analizira prikaze odabranih tema kršćanske povijesti u srednjoškolskim udžbenicima u razdoblju od 1980-ih do 2019. godine. Autor prepoznaje stvaranje povijesnog mita o Hrvatima i hrvatskoj katoličkoj tradiciji, a istraživanjem je potvrđeno da se taj prikaz mijenjao kako bi se stvorila „poželjna“ slika povijesti.

Akvilė Naudžiūnienė (2020) u radu *„History Education as a Form of Value Indoctrination in Soviet Lithuania“* promatra obrazovanje u Litvi šezdesetih godina prošloga stoljeća i snažan upliv sovjetskog režima. U tom razdoblju uveden je koncept „novog čovjeka“ koji je trebao biti idealna vizija sovjetskog građanina, a koji je nužno morao biti indoktriniran određenim skupom vrijednosti. Nastava povijesti kao vrijednosna disciplina u školama promatra se i kao jedan od najvažnijih predmeta za totalitarno formiranje „novog čovjeka“. Autor promatra glavne vrijednosti s kojima su upoznata djeca u litvanskim školama u razdoblju od 1957. do 1988. godine tijekom nastave povijesti pomoću sljedećih varijabli: simbola, slika i politike, izravnim uputama o načinu života, vrijednostima i mišljenjima primjerenim sovjetskim građanima.

Ivana Krpanić (2021) u diplomskom radu *„Podrijetlo Hrvata u udžbenicima povijesti od 1945. do danas“* prikazuje politiku obrazovanja i nastave povijesti. Cilj je bio prikazom i komparativnom analizom udžbenika povijesti, nastavnih planova, programa i kurikuluma u navedenom razdoblju utvrditi u kojoj mjeri političke okolnosti, ideološka orijentacija i razvoj historijske znanosti utječu na pisanje o porijeklu Hrvata u udžbenicima povijesti.

Mirko Lukaš i Anamarija Jurinić (2021) u radu *„Obitelj i promovirane vrijednosti čimbenika obitelji u čitankama za hrvatski jezik“* analizom sadržaja udžbenika prikazuju fenomen obitelji kao književni motiv u čitankama za hrvatski jezik i čestoću pojavljivanja čimbenika obiteljskoga života koji oblikuju različite strukture i njihovu zastupljenost u tekstovima.

U ovom poglavlju prikazani su dostupni radovi koji se bave raznolikim sadržajima nastave povijesti u osnovnoj školi i gimnazijskim programima. Iz analize dosadašnje literature vidljivi su interesi autora i tematika kojom su se bavili. Najčešće su to: analiza nastavnih programa srednjoškolskih udžbenika i sadržaji koji opisuju postsocijalističko ili razdoblje nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj, društvenu kulturu, poželjni koncept i didaktičko-metodičku osmišljenost suvremenih srednjoškolskih udžbenika, ličnost Tita i vjerske teme u srednjoškolskim udžbenicima. U dosadašnjim istraživanjima udžbenika osnovne škole pronalazi se sljedeća tematika: teorijski prikazi pokušaja smještanja ličnosti i događaja na svoje mjesto, nastava povijesti kao politička aktivnost u izgradnji „novog čovjeka“, slika Sovjeta u planovima i programima udžbenika povijesti, sadržaji književnih djela kao manipulacija u nastavi hrvatskog jezika i refleksija vlasti na povijesne priče neposredno nakon Drugog svjetskog rata.

Cilj i hipoteze istraživanja (maksimalno 700 znakova s praznim mjestima)

Cilj ovoga rada je povijesnom analizom sadržaja pedagoške literature, točnije udžbenika za nastavu povijesti od 5. do 8. razreda osnovne škole odgovoriti kojim se elementima unutar njihovih sadržaja realizira indoktrinacija učenika u promatranom povijesnom razdoblju i na navedenom prostoru. Kategorije i čestice u istraživačkom dijelu rada ove disertacije obuhvaćaju promovirane i ideološki obojene odgojne ciljeve i sadržajne oblike korištene u prenošenju informacija i vrijednosti unutar odgojnih područja nastave povijesti. Ovo istraživanje je usmjereno na interpretaciju monopoliziranog pristupa izradi udžbenika, izboru i oblikovanju nastavnih sadržaja, promicanih ciljeva i vrijednosti unutar sadržaja tekstova s velikom količinom indoktrinirajućih odgojnih oblika. Ovim radom daju se odgovori na sljedeće istraživačke tvrdnje:

1. Odabir nakladničkih kuća određen je monopolom ili pluralnim oblikom u izboru osnovnoškolskih udžbenika za nastavu povijesti.
2. Tehnički i grafički dizajn udžbenika posjeduje motivacijske i učenicima poželjne elemente za prihvaćanje udžbenika.
3. Načini prezentacije unutar sadržaja tekstova otkrivaju autora i njegove namjere, a naracija ilustrira skrivenu ili otvorenu indoktrinaciju u iznesenom sadržaju.
4. Oblici ilustracije unutar sadržaja udžbenika (fotografije, karte, tabele, statistički prikazi) kao metodička sredstva se koriste u svrhu naglašenosti indoktrinirajućih sadržaja.
5. Korišteni bibliografski izvori, pitanja, oblici vježbi i zadaća namijenjenih učenicima koriste se za nekritičko preuzimanje iznesenog nastavnog sadržaja.
6. Sadržaji udžbenika obuhvaćaju povijesno suvremene teme sa zastupljenom ravnotežom i reprezentativnošću u odabiru i naglašavanju povijesnih događaja, ličnosti i ideologija u ponuđenim temama i nastavnim jedinicama.
7. Udžbenici za nastavu povijesti opsegom obuhvaćenih sadržaja omogućavaju izbornost nastavnih tema i primjenjuju njihovu korelaciju.
8. Činjenice obuhvaćene sadržajima udžbenika proporcionalno prikazuju i objašnjavaju događaje iz opće i nacionalne povijesti.
9. Sadržaj udžbenika povijesti od 5. do 8. razreda osnovne škole usmjeren je na realizaciju i promicanje vrijednosti ideja socijalističke države uz temeljni cilj odgoja učenika za život u socijalističkoj zajednici.

Korpus i metodologija istraživanja (maksimalno 6500 znakova s praznim mjestima)

Povijesna istraživanja nam omogućuju shvaćanje odnosa prošlosti i budućnosti te razvijanje svijesti o kontinuitetu. Kao takva ona ne zahtijevaju generiranje novih podataka, nego pokušavaju otkriti značenja i modele ponašanja u postojećim podacima. Vrijednosti takvih istraživanja očituju se nastojanjima da je moguće riješiti suvremene probleme pronalazeći njihovo izvorište i podrijetlo u prošlosti, ona nam dopuštaju rekonstrukciju hipoteza i teorija te traženja znanja i istine. U ovom se radu kvalitativnom analizom pronalazi opći i osnovni smisao poruke koju proučavani dokument sadrži, a kvantitativnom analizom se u dokumentu pronalaze pojave ili elementi koji se mogu brojiti ili mjeriti, pa se na taj način potkrepljuju i daju uvjerljiviji dokazi o osnovnom smislu poruke koja se nazrela u kvalitativnoj analizi (Mužić, 1986). Predložena tema disertacije se podvrgava analizi uz primjenu hermeneutičke paradigme koja se naziva osnovom za sve historijske duhovne znanosti (Pavić, 1998). Hermeneutika pruža cjelovito razumijevanje čovjeka u njegovu jedinstvu i stoga ona postaje temeljnim "umijećem" duhovnih znanosti. Razumijevanje je ne samo prikaz čovjekovih misli i njegove individualnosti, već istodobno i način dospijevanja do onog općeljudskog koje se krije već u jeziku. Cilj hermeneutike je objasniti predmet ili područje istraživanja koji je do sada bio nejasno definiran i stoga zahtjeva daljnja pojašnjenja i reformulacije. Duhovno-znanstvena pedagogija smatra da se iz hermeneutičke odgojne stvarnosti mogu izvesti normativne smjernice za praktično djelovanje. „Deskriptivni iskazi o ostvarivanju postavljenih ciljeva u prošlosti i sadašnjosti pretvaraju se u naputke o tome što nam je činiti te na taj način stječu normativno značenje“ (König, Zedler, 2001, 107). Taylor tvrdi da je pojam interpretacije prisno i neposredno povezan s potrebom pridavanja smisla ili značaja ljudskom iskustvu što odražava tipologiju osobnosti i oblik razumijevanja njihovih odnosa s prirodom i povijesnim kontekstom i da su svi oblici interpretacije pokušaji artikulacije prikrivenog ili latentnog sadržaja ili smisla (Halmi, 2013). Temeljna metoda koja će se koristiti u izradi ovog rada bit će analiza sadržaja kao tehnika analize kvalitativnog materijala koja omogućuje stjecanje dubljeg uvida u iskustva, stavove, vrijednosti, ideje i namjere pojedinaca i grupa koje stvaraju pisane ili vizualne

poruke. Ova metoda nam omogućuje da shvatimo kakvim smo informacijama okruženi i jesu li te informacije uistinu točne. Metoda analize sadržaja se koristi u istraživanjima literature i dokumentacije pomoću koje se na sustavan i objektivan način dolazi do podataka o karakteristikama i sadržaju pojave onako kako su je vidjeli ljudi u određenom vremenskom razdoblju, na određenom društvenom položaju i prostoru. Postupak analize sadržaja obuhvatit će osnovnoškolske udžbenike povijesti korištene na prostoru tadašnje Hrvatske kao jedne od šest socijalističkih republika unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji će se u ovom radu tretirati kao pedagoška literatura. Početak ovog istraživanja veže se uz 1971. godinu, tj. razdoblje „Hrvatskog proljeća“, a završava s 1991. godinom i priznanjem hrvatske samostalnosti i neovisnosti. Interpretacijom će se utvrditi vremensko-prostorna odrednica, tvrdnje o činjenicama i njihovo obrazloženje. U izradi rada koristit će se sljedeće znanstvene metode: deskriptivna metoda, metoda analize sadržaja, metoda klasificiranja i kritičkog pristupa izvorima kojom će se utvrditi uzročno-posljedične povijesne veze. Analizom sadržaja povijesne literature, odabranih udžbenika za povijest od 5. do 8. razreda osnovne škole od 1971. do 1991. godine odgovorit će se na postavljene istraživačke tvrdnje.

Za provedbu ove analize izradit će se protokoli istraživanja koji će pomoći u interpretaciji i sintezi prikupljenih podataka. U tu svrhu koristi se prilagođen Pingel, F. (1999). *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*. Paris: Georg Eckert Institute for International Textbook Research/UNESCO. (preveo Marko Fončević (2000). *UNESCO Vodič za istraživanje i reviziju udžbenika*. Zagreb.)

Za kategoriju dizajna udžbenika izradit će se protokol za utvrđivanje tehničkog i grafičkog oblikovanja stranica i iznošenje sadržaja.

Za oblike prezentiranja sadržaja tekstova unutar udžbenika osmislić će se protokol za analizu naracije i namjeru autora i indoktrinacijskih čimbenika: oblici ilustracije, metodička sredstva, bibliografski izvori, oblikovanje vježbi i zadaća.

Protokolom istraživanja sadržaja udžbenika analizirat će se odnosi i reprezentativnost u odabiru i naglašavanju opće i nacionalne povijesti kao i povijesnih događaja, ličnosti i ideologija u ponuđenim nastavnim temama i jedinicama.

Protokolom za analizu sadržaja udžbenika povijesti osnovne škole usmjerenih na realizaciju i promicanje vrijednosti ideja socijalističke države uz temeljni cilj odgoja učenika za život u socijalističkoj zajednici će se evidentirati navedene čestice.

Nakon pojedinačnih protokola izrađuje se sumirani – zajednički protokol za svaku analiziranu kategoriju. Karakter kvantitativnog pristupa u ovom istraživanju ne iziskuje složene statističke postupke, već su to pokazatelji na razini suma rezultata i postotaka. Vrijednosti dobivene ovim pristupom prikazat će se grafički i u tablicama.

Korpus istraživanja:

5. razred:

Drašković, Blagota; Makek, Ivo. *Narodi u prostoru i vremenu 1*. Udžbenik povijesti za 5. razred osnovne škole. 1973.-1984.

Drašković, Blagota. *Čovjek u svom vremenu 1*. Udžbenik povijesti za 5. razred osnovne škole. 1985.-1990.

6. razred:

Makek, Ivo. *Prošlost i sadašnjost 1*. Udžbenik povijesti za 6. razred osnovne škole. 1971.-1972.

Makek, Ivo; Drašković, Blagota; Salzer, Olga. *Narodi u prostoru i vremenu 2*. Udžbenik povijesti za 6. razred osnovne škole. 1974.-1984.

Makek, Ivo; Adamček, Josip. *Čovjek u svom vremenu 2*. Udžbenik povijesti za 6. razred osnovne škole. 1985.-1990.

7. razred:

Salzer, Olga. *Prošlost i sadašnjost 2*. Udžbenik povijesti za 7. razred osnovne škole. 1971.-1973.

Salzer, Olga; Lovrenčić, Rene. *Narodi u prostoru i vremenu 3*. Udžbenik povijesti za 7. razred osnovne škole. 1974.-1985.

Pavličević, Dragutin; Potrebica, Filip; Lovrenčić, Rene. *Čovjek u svom vremenu 3*. Udžbenik povijesti za 7. razred osnovne škole. 1986.-1990.

8. razred:

Đuranović, Šarlota; Žeželj, Mirko. *Prošlost i sadašnjost 3*. Udžbenik povijesti za 8. razred osnovne škole. 1971.-1974.

Jelić, Ivan; Vukadinović, Radovan; Bilandžić, Dušan. *Narodi u prostoru i vremenu 4*. Udžbenik povijesti za 8. razred osnovne škole. 1975.-1986.

Lovrenčić, Rene; Jelić, Ivan; Vukadinović, Radovan; Bilandžić, Dušan. *Čovjek u svom vremenu 4*. Udžbenik povijesti za 8. razred osnovne škole. 1987.-1990.

Kao istraživački uzorak preuzima se cjelokupni korpus udžbenika od 5. do 8. razreda osnovne škole u promatranom razdoblju.

Očekivani znanstveni doprinos predloženog istraživanja (maksimalno 500 znakova s praznim mjestima)

U suvremeno vrijeme izrazito se apostrofiraju oblici i metodologija tijekom pristupa reformama u hrvatskom školstvu u kojima se potpuno zanemaruje participiranje negativnih iskustava iz ne tako davne hrvatske povijesti. Stoga ovaj rad ima znanstveno opravdanje u dokumentiranju utjecaja trenutno vladajućih ideologija u društvu, koje za vrlo kratko vrijeme u pluralnim sustavima gube smisao, a što se u isto vrijeme odražava na područje odgoja i obrazovanja. Poučeni poviješću, u znanosti stvaramo preduvjete za unaprjeđivanje i rast svega onoga što se tijekom povijesti pokazalo manjkavim. Ovim se radom želi ukazati na postojanje indoktrinacije u procesu odgoja i obrazovanja koja u svim zrelim društvima ima poželjnu razinu odgojnosti, ali ne smije prelaziti u nepoželjni oblik manipulacije mladih i nedozrelih osoba čiji je kritički način raspoznavanja istine tek u razvitku. Dobivene spoznaje poslužit će u daljnjem znanstvenom istraživanju povijesti razvoja hrvatskog školstva i pedagogije.

Popis literature (maksimalno 15 referenci)

1. Afrić, V. (1988). Simbolički interakcionizam. *Revija za sociologiju*, 19(1-2), 1-13.
2. Baranović, B. (1994). Promjene obrazovnog diskursa u postsocijalističkoj Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 25(3-4), 201-211.
3. Bognar, L. (2004). Analiza tekstova u osnovnoškolskim čitankama. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*. 11(1), 9-27.
4. Brumlik, M., Holtappels, H.G. (1994). *Interakcionizam i teorija škole: Mead i djelovanje školskih aktera*. U Tillmann, K.J. (ur.) *Teorije škole*. Zagreb: Educa.
5. Bušljeta, R. (2012). *Recepcija didaktičko-metodičkih inovacija u hrvatskim gimnazijskim udžbenicima povijesti od 2003. do 2008. godine*. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija.
6. Dziegiel, L. (1997). An Ethnologist's Experience: Indoctrination of Secondary School Students in Poland in the 1940's. *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 20, 133 – 144.
7. Gospodnetić, L. (2010). Stefano Petrungraro: Pisati povijest iznova. *Hrvatski udžbenici povijesti 1918.-2004. godine. Politička misao: časopis za politologiju*, 47(4), 245-249.
8. Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (2), 203-217.
9. Horvat, F. (2020). *Kršćanska vjerska tematika prema srednjoškolskim udžbenicima iz povijesti u Hrvatskoj od 80-ih godina 20. stoljeća do danas*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
10. Komnenović, M. (2018). *Prikaz lika Josipa Broza Tita u udžbenicima povijesti od 1986. do 1998. godine*. Diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
11. König, E., Zedler, P. (2001). *Teorije znanosti o odgoju: uvod u osnove, metode i praktičnu primjenu*. Zagreb: Educa.
12. Koren, S. (2012). *Politika povijesti u Jugoslaviji (1945.–1960.)*. Komunistička partija Jugoslavije, nastava povijesti, historiografija. Zagreb: Srednja Europa.
13. Krpanić, I. (2021). *Podrijetlo Hrvata u udžbenicima povijesti od 1945. do danas*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
14. Lukaš, M., Jurinić, A. (2021). Obitelj i promovirane vrijednosti čimbenika obitelji u čitankama za hrvatski jezik. *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 76 (1), 53-67.
15. Malić, J. (1986). *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Marinković, J. (1981). *Utemeljenost odgoja u filozofiji*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Mead, G. H. (1968). *Geist, Identität und Gesellschaft*. Frankfurt.
18. Mijatović, A. (2002). *Obrazovna revolucija i promjene hrvatskoga školstva : (prinos*

konceptiji i strategiji promjena školstva Republike Hrvatske). Samobor: Biblioteka posebnih izdanja.

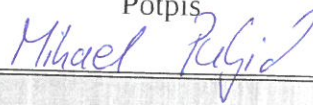
19. Momanu, M. (2012). The Pedagogical Dimension of Indoctrination: Criticism of Indoctrination and the Constructivism in Education. *Meta: research in hermeneutics, phenomenology, and practical philosophy*, 4(1), 88-105.
20. Munjiza, E., Lukaš, M., Peko, A. (2007). Odgojne vrijednosti u hrvatskoj usmenoj književnosti. U: A. Pintarió (ur.): *Mitovi i legende: zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Zlatni danci 8* (207-219). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Filozofski fakultet u Pečuhu i Matica hrvatska Osijek.
21. Mužić, V. (1986). Metodologija pedagoškog istraživanja. Sarajevo: Svjetlost.
22. Naudžiūnienė, A. (2020). History Education as a Form of Value Indoctrination in Soviet Lithuania. *BCES Conference Books*. 42 – 48.
23. Pavić, Ž. (1998). *Filozofijska hermeneutika*. Zagreb: Scopus.
24. Perković, I. (2013). *Jugoslavensko-sovjetski odnosi od 1945. do 1956. u hrvatskim udžbenicima iz povijesti*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
25. Petrungaro, S. (2009). *Pisati povijest iznova. Hrvatski udžbenici povijesti 1918.-2004*. Zagreb: Srednja Europa.
26. Pingel, F. (1999). *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*. Paris: Georg Eckert Institute for International Textbook Research/UNESCO. preveo Marko Fončević (2000). *UNESCO Vodič za istraživanje i reviziju udžbenika*. Zagreb.
27. Radenović, M. (2016). Manipulacija odgojem i obrazovanjem u autoritarnom društvu prema romanu *Dijete u vremenu* Iana McEwana. *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*. III (2016) 2, 169-184.
28. Smart, P. (1973). The Concept of Indoctrination. *New Essays in the Philosophy of Education*. Routledge & Kegan Paul Ltd.
29. Snook, I. A. (1972). *Indoctrination and education*. London: Routledge & K. Paul.
30. Taylor, K. (2004). *Ispiranje mozga - znanost kontrole uma*. Zagreb: Algoritam.
31. Tolić, M. (2009). Semiotika i medijska pedagogija u analizama indoktrinacije. *Acta Iadertina*, 6 (2009), 55 – 72.
32. Žužul, A. (2002). Kreativno promišljanje odgojno-obrazovne prakse. U: Vladimir Rosić (ur.) *Odnos pedagoške teorije i pedagoške prakse*. Filozofski fakultet u Rijeci, 325-335.

IZJAVA

Izjavljujem da nisam prijavio/prijavila temu doktorske disertacije (s istovjetnom temom) ni na jednom drugom sveučilištu.

U Osijeku 28.3.2022.

Potpis

Napomena*

Izv. prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Molimo Vas da ispunjeni Obrazac 1 pošaljete u elektroničkom i u tiskanom obliku (potpisan) referentu za doktorski studij u Uredu za studentska pitanja.

*Pod napomenu navesti budućeg mentora